

*Kirjailija Zacharias Topeliuksen syntymästä on kulunut
200 vuotta ja kuolemasta 120 vuotta*

Tunnethan Topeliuksen?

Kirjanäyttely

Lastenkirjainstituutissa

helmikuussa 2018

Zacharias Topelius

*Zacharias Topelius syntyi 14. tammikuuta 1818
Uudessakaarlepyyssä ja kuoli 12. maaliskuuta 1898
Sipoossa.*

Topelius oli monipuolinen kirjailija ja runoilija. Hän toimi Helsingin yliopiston rehtorina ja historian professorina ja opetti myös maantiedettä yliopistossa. Hän loi Suomen ensimmäisen modernin sanomalehden.

Topelius oli aktiivinen yhteiskunnallinen vaikuttaja. Hän oli avoin vaikutteille ja halusi ymmärtää uusia ilmiöitä. Hän uskoi edistykseen ja liputti muun muassa raideliikenteen puolesta: rautatie mahdollistaa ihmisten vapaan liikkuvuuden ja valmistaa tietä kansojen yleiselle veljeydelle.

Topeliuksen kirjallinen ura kesti puoli vuosisataa. Vasta suhteellisen myöhään hän alkoi koota satujaan, kertomuksiaan ja runojaan kahdeksanosaiseksi kokoelmaksi, joka julkaistiin vuosina 1865–1896 ruotsiksi nimellä *Läsning för barn* (suomeksi *Lukemisia lapsille* I–VI, 1874–1883, *Lukemisia lapsille* I–VIII 1886–1897).

LASTEN, TYTTÖJEN JA NAISTEN ASIALLA

Topelius otti kantaa moniin tänäkin päivänä tärkeinä pidettäviin asioihin. Hän kääntyi sanomalehden jatkokertomuksillaan naislukijoiden puoleen, puhui tyttöjen opiskelun puolesta ja alkoi kirjoittaa lapsille jo varsin varhain. Lapsilukijoille tarkoitettuja satuja ja tarinoita hän julkaisi useissa sanoma- ja aikakauslehdissä, erityisesti vuonna 1854 perustamassaan EOS-lastenlehdessä.

Topeliuksen saduissa lapset ovat reippaita ja omatoimisia, kuten tytöt Teresia (Tessa) ja Aina sadussa *Vattumato* (*Hallonmasken* ilmestyi ensi kerran EOS-lehdessä 1854; suomeksi nimellä *Vadelma-mato* Pääskysessä 1871). Eloiset kuvaukset Valtterista ja Bullerbasiuksesta toivat rasavillit sankarit suomalaiseen lastenkirjallisuuteen jo 1800-luvun puolivälin tuntumassa.

1. SAKARI Topeliuksen 100-vuotismuisto Suomen lapsille. Kansanvalistusseura 1917. (Kansanvalistusseuran nuorisonkirjoja 27)

Jo sata vuotta sitten Topeliuksen muistoa juhlittiin. Kirjailijan 100-vuotismuistoksi julkaistu kuvitettu vihkonen sisältää Topeliuksen kunniaksi kirjoitetun runon, kertomuksen Topeliuksen elämänvaiheista, Topeliuksen *Äitini*-runon sekä kaksi näytelmää, jotka on mukailtu Topeliuksen saduista: *Koivu ja tähti* sekä *Mirza ja Mirjam*.

2. TOPELIUS-JUHLAIN ohjelmistoa / Julkaisija: Koteja kodittomille lapsille yhdistys. Otava 1925. (Koteja kodittomille lapsille n:o 14)

Koteja kodittomille lapsille -yhdistyksen julkaisema kokoelma kouluja ja nuorisoseuroja varten. Kokoelma sisältää Topeliuksen runoja, kertomuksia ja muistelmia sekä mm. Topeliusta käsittelevän esitelmän. Viimeksi mainittu sisältää ennen julkaisemattomia otteita 'Perhekronikasta'.

LINTUJEN JA MUIDEN ELÄINTEN HYVÄKSI

Topelius nosti esiin aiheita, joista myös meidän päiviemme vegaanit kirjoittavat: mikä oikeus ihmisellä on riistää lampaalta sen villa ja vasikalta sille tarkoitettu maito? Topeliuksen mukaan emme voi rakastaa ihmisiä rakastamatta eläimiä ja kaikkia eläviä olentoja. Vähintä mitä voimme tehdä, on huolehtia siitä, että eläimiä kohdellaan hyvin.

Vuonna 1874 hän oli perustamassa Kevätyhdistystä (Maj Föreningen), joka oli Suomen ensimmäinen eläinsuojeluyhdistys. Sen tärkein suojelukohde olivat pikkulinnut. Yhdistyksen toimintaa jatkaa tänä päivänä Helsingin eläinsuojeluyhdistys HESY ry.

3. TOPELIUS, Zacharias: Kevät Yhtiön ensimmäinen kiertokirje. – Pääkirjoitus lehdessä *TILHI. Kuvallinen sanomalehti lapsille ja nuorisolle*. N:o 10/1884.

4. TOPELIUS, Zacharias: Mietelmiä eläinsuojeluksessa / Sylvia-yhdistys ; lausunut Z. Topelius ; Sylvia-yhdistyksen kehoituksesta keräillyt ja ulosantanut Uno Stadius; suomentanut Tyko Hagman. Werner Söderström 1898 (Alkuteos: Tankar i djurskydd, 1898).

Kokoelma Topeliuksen eläinsuojelua käsitteleviä kirjoituksia. Mukana on lehtikirjoituksia mm. lehdistä *Rättvisa mot alla* (ilm. 1894–1896) ja *Sylvia* (1895–1901), lisäksi esitelmä, kirjeitä ja runo. Alkuperäinen ruotsinkielinen kokoelma ilmestyi 14.1.1898 juhlistamaan Topeliuksen 80-vuotissyntymäpäivää. Suomennos ilmestyi Topeliuksen kuoleman jälkeen, suomentajan esipuhe on päivätty "Hämeenlinnassa huhtik. 25 p. 1898".

5. TOPELIUS, Zacharias: Jaloa kylvöö / Zacharias Topelius ; suomensi Alli Nissinen. Werner Söderström 1899. (Satupirtti 6)

6. TOPELIUS, Zacharias: Jaloa kylvöö / Zach. Topelius ; suomensi Alli Nissinen ; kuvat piirtänyt Alexander Federley. Werner Söderström 1899.

Teos sisältää neljä kertomusta, joissa korostetaan eläinten hyvää kohtelua. *Pieniä lausuntoja* -kirjoituksessa todetaan, että armeliaisuuden varaan ei eläinten suojelua voi rakentaa, koska hyvätkin tunteet ovat katoavaisia. Täytyy vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen.

7. TOPELIUS, Zacharias: Hallonmasken. – Satu lastenlehdessä *EOS. Tidskrift för barn och barnens vänner*. N:o 19/1854.

8. TOPELIUS, Zacharias: Wadelmamato. - Julkaisussa: Lukemisia lapsille 6 / Z. Topelius'elta ; tekijän luvalla suomennettu [K. A. Hougberg ; runot suom. Paavo Cajander]. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapaino 1883.

Therese (Teresia) ja Aina eksyvät poimiessaan vadelmia ja joutuvat viettämään yön metsässä. Vattukuningas kestittää heitä auliisti, koska tytöt ovat aiemmin pelastaneet kuninkaan hengen tämän ollessa vattumadon hahmossa.

9. TOPELIUS, Zacharias: Warpunen Jouluaamuna. – Teoksessa: **Lukemisia lapsille 1** / Z. Topelius'elta ; tekijän luvalla suomennettu [K. A. Hougberg ; runot suom. Paavo Cajander]. Hougberg 1874.

10. TOPELIUS, Zacharias: Varpunen jouluaamuna. – Teoksessa: **Satuja ja runoja 1. nidos.** Valikoima kouluja varten / Z. Topelius ; suomentaneet V. Tarkiainen ja V. Juva. WSOY [1907].

Kaksi suomennosta tutusta joululaulusta. *Varpunen jouluaamuna* -laulu on kirjoitettu Topeliuksen pienenä kuolleen Rafael-pojan muistoksi. 1800-luvulla lapsikuolleisuus oli yleistä, ja Topelius yhteiskunnallisena vaikuttajana nosti heikkojen asemaa esiin monin tavoin.

Toisessa tutussa joululaulussa *Sylvian joululaulu* Topelius kuvaa italialaiseen perinteeseen sisältynyttä muuttolintujen kidutusta. Hän perusti *Helsingfors Tidningen* -lehtensä kautta keräyksen ja pyysi Italian kuningattarelta, että pikkulintuja ei enää pyydystettäisi.

11. TOPELIUS, Zacharias: Pienten lintujen valitus. – Teoksessa: **Pikku satukirja.** Valikoima "Lukemisia lapsille" teoksesta / kirjoitti Z. Topelius. - Alkuteos: Lilla sagoboken : urval ur Läsning för barn (1888). Söderström 1888.

Muutenkin linnut olivat Topeliukselle tärkeitä. Runossa *Pienten lintujen valitus* hän nostaa esiin lasten ajattelemattomuuden, kun nämä rikkovat lintujen vaivalla rakentamat pesät. [Runo on esillä taustaseinäkkeessä.]

LUONNON JA METSIEN SUOJELIJA

Samoin kuin eläinten hyvinvointi myös ympäristöasiat olivat Topeliukselle tärkeitä. Ihmisen tulee huolehtia siitä, että luontoa käytetään hyväksi kohtuullisesti ja vastuullisesti. Suomen metsien tilanne ja tulevaisuus huoletti häntä, ja hän painotti metsien merkitystä ilmastonvaihtelujen säätelijänä – jo 150 vuotta sitten. Topeliuksen modernit ajatukset tulevat esiin monin tavoin hänen oppikirjoissaan, joita käytettiin Suomen kansakouluissa vuosikymmenten ajan.

12. TOPELIUS, Zacharias: Naturens bok. Läsebok för de lägsta läroverken i Finland. Första kursen / af Z. Topelius. 7. uppl. Holm 1873. [1. painos 1856]

13. TOPELIUS, Zacharias: Naturens bok. Läsebok för de lägsta läroverken i Finland. Första kursen / av Z. Topelius. 16. uppl. Holm 1911. [1. painos 1856]

14. TOPELIUS, Zacharias: Luonnon-kirja. Ala-alkeiskouluin tarpeeksi / Z. Topeliukselta ; suomennos [Joh. Bäckwall]. - Alkuteos: Naturens bok (1856). 7. p. [Suomalaisen Kirjallisuuden Seura] 1878. [1. painos 1860]

15. TOPELIUS, Zacharias: Boken om vårt land. Läsebok för de lägsta läroverken i Finland. Andra kursen / af Zacharias Topelius ; omarbetad efter förf:s död [af J. J. Sederholm ... et al.]. 10. uppl. Edlunds 1903. [1. painos 1875]

16. TOPELIUS, Zacharias: Maamme kirja. Lukukirja alimmaisille oppilaitoksille Suomessa. Toinen jakso / kirjoittanut Z. Topelius ; suomennos [Joh. Bäckwall ; suomennoksen tark. Paavo Cajander]. 14. p. Edlund 1897. Alkuteos: Boken om vårt land (1875). [1. painos 1876]

17. TOPELIUS, Zacharias: Maamme kirja. Lukukirja Suomen alimmille oppilaitoksille / kirjoittanut Z. Topelius. - Alkuteos: Boken om vårt land (1875). 29. korjattu painos. WSOY 1925. [1. painos 1876]

Vitriinien ulkopuolella esillä Topeliuksen satujen kuvakirjaversioita, runoista ja kertomuksista tehtyjä antologioita sekä vitriinissä olevien kirjojen selailukappaleita.

TOPELIUS ELÄÄ PALKINNOISSA

Topeliuksen nimissä jaetaan kolmea palkintoa. Laadukkaalle kotimaiselle nuortenkirjalle tai ansioituneelle nuortenkirjailijalle koko tuotannosta jaettava *Topelius-palkinto* perustettiin vuonna 1946, ja se on Suomen vanhin nuortenkirjallisuuspalkinto. Palkinnon jakaa Suomen Nuorisokirjailijat ry vuosittain mahdollisimman lähellä Topeliuksen päivää 14.1.

Ruotsinkielinen *Topeliuspriset* on suomenruotsalaisille toimittajille myönnettävä palkinto, jota on jaettu vuodesta 1957. Vuodesta 1991 sitä ovat jakaneet Svenska folkskolans vänner ja Finlands svenska publicistförbund yhdessä. Palkinnolla halutaan nostaa esiin tämän päivän rohkeaa ja omapäistä ruotsinkielistä journalistiikkaa Suomessa sekä muistaa Zacharias Topeliuksen journalistista uraa. Palkinto jaetaan vuosittain Topeliuksen syntymäpäivänä 14. tammikuuta.

Eläinsuojelun Topelius-palkintoa on jaettu vuodesta 1998 alkaen. Sitä jakaa Helsingin Eläinsuojeluyhdistys HESY ry, ja se myönnetään eläinsuojelun saralla ansioituneelle yksityishenkilölle tai yhteisölle. Palkinto perustettiin yhdistyksen

perustajan Zacharias Topeliuksen juhlavuonna 1998 ja sen ovat saaneet muiden muassa kirjailija Leena Krohn, kirjailija Eeva Kilpi ja toimittaja Elina Lappalainen.

LUE LISÄÄ

LEHTONEN, Maija: *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita*. Näkökulmia Topeliukseen / [toimittaneet Antti Järvi, Simo Kaupinmäki]. Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti 2002. (Suomen nuorisokirjallisuuden instituutin julkaisuja, ISSN 0358-4968 ; 25). ISBN 952-9577-10-9 nid.

LUNELUND-GRÖNROOS, Birgit: *Zachris Topelius' tryckta skrifter*. Bibliografisk förteckning. Svenska litteratursällskapet i Finland förlag ; Munksgaard 1954. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, ISSN 0039-6842 ; 342).

ONNIMANNI 2/1998

TOLONEN, Anni: *Ei lintu tästä maasta*. – Aamulehti 24.12.2017.

375 HUMANISTIA. Zacharias Topelius
<http://375humanistia.helsinki.fi/humanistit/zacharias-topelius>

Tunnethan Topeliuksen? -näyttelyn on koonnut Lastenkirjainstituutin kirjastonhoitaja Päivi Nordling ja se on esillä Lastenkirjainstituutissa helmikuussa 2018. Kannen kuva sadusta *Pienten lintujen valitus* (numero 11), tekijä ei tiedossa.

LASTENKIRJAINSTITUUTTI

Puutarhakuu 11 A
33210 TAMPERE

info@lastenkirjainstituutti
www.lastenkirjainstituutti.fi

